

Kəlam elmi

**Tərcümə edən
Vaqif Arifoğlu**

Əl-Hikmət müəssisəsi

NAŞİRDƏN

İslam və beynəlxalq əlaqələrin qloballaşdığı bir dövrdə, müsəlman alimləryeni məsələlər və məsuliyyətlərlə üzləşməli oldular. Belə ki, bu gün ölkələrdə din və ənənəvi qaydalarla yaşamaq, öncələrə görə daha da çətinliklərlə üzləşdiyindən, günün tələblərinə uyğun, eyni zamanda İslam həqiqətlərinə əsasən, yeni araşdırmalara ehtiyac duyuldu. Təbii ki, hər bir sahədə dəqiq, hərtərəfli və təhriflərdən uzaq nizamlı tədqiqatın aparılması və bu sahədə güclü araşdırmaçıların yetişdirilməsi, hər zaman bütün haqqsevənlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Lakin sivilizasiyaların toqquşduğu bir zamanda, elmi həqiqətlərə və mənəvi dəyərlərə önəm verən insanların, qərəzsiz və aydın biliklərə daha artıq maraq göstərməsi, vicdanlı araşdırmaçıların məsuliyyətini bir o qədər də artırdı.

Sözsüz ki, təhsil mərkəzlərinin inkişafı, dinamik, mütərəqqi və intizamlı təhsil sisteminə bağlıdır. Bu səbəbdən, təhsil və tədqiqat metodlarına yenidən baxış keçirmək və onları günün nəbzinə görə səliqə-sahmana salmaq, elmi tərəqqini sürətləndirməklə birgə, elmi mərkəzlərdə mütləq və yeni araşdırmalar üçün şövq və stimulyaradır.

Beləliklə, “Beynəlxalq əl-Mustafa Universiteti” həqiqət və səadət yolunun tərəfdarı kimi, qeyri-iranlı tədqiqatçıların akademik araşdırmalarını himayə etməyi və onların elmi əsərlərini ərəsəyə gətirməyi özünə ülvi bir hədəf olaraq təyin etmişdir.

Əziz oxucu!

İslam İncilabının qələbəsindən sonra İran İslam Respublikasının formalaşması dinin ictimai-siyasi arenada aktiv fəaliyyətinə zəmin yaratdı. Bu yeni simaya iki aspektdən baxmaq olar: milli və dini baxımdan. Milli baxımdan o, xalqın dini-milli kimliyinin ictimai-siyasi həyatda təzahürüdürsə, dini baxımdan isə İslam sivilizasiyasının yenidənqurulması, müsəlman kimliyinin geri qaytarılması xüsusunda çalışmaq cəhdidir. Zaman-zaman müsəlmanlar qarşısında yeni-yeni sualların, nəzəri və praktiki böhranların yaranması, İranın yeni qurulmuş dini dövlət quruluşunu və Ali Dini Rəhbəri bu istiqamətdə addım atmağa vadar etdi. Beynəlxalq “Əl-Mustafa (s)” universiteti timsalında elm ocaqları vasitəsilə bu kimi sual və böhranların araşdırılmasına, İslam İncilabı sevrələri ilə isti ünsiyyət yaradılmasına diqqət ayrılması bu təşəbbüsün müsbət nəticəsidir.

“Əl-Hikmət” müəssisəsi də, “Əl-Mustafa (s)” universitetinin ən mühüm filiallarından biridir. Sözügedən müəssisə qısa müddətli elmi kurslar təşkil etməklə, eyni missiyanın həyata keçməsi yönündə ciddi, eyni zamanda effektiv addımlar atmış, həmin təhsil kurslarına çox sayda tələbə toplaya bilmişdir. Bugünədək əyani formada keçirilən təhsil kurslarında konkret dərs vəsaiti olmadığına görə, fərqli dillərdə dərs vəsaitlərinin hazırlanmasına böyük ehtiyac duyulurdu. Son bir neçə ildə “Əl-Hikmət” müəssisəsinin öhdələndiyi vəzifələrin bir qismi kimi bu layihəyə də diqqət ayrılmağa başlamışdır.

“Əl-Hikmət” müəssisəsinin nəzdində hazırlanmış dərs vəsaitlərinin dini elm ocaqları və eləcə də universitet sistemindəki dərsləklərdən

fərqlənməsi təbii haldır. Təhsil standartlarına əsasən, dərslər mətnləri müxtəsər formada yazılmalıdır ki, müəssisəsinin qısa kurslarına da uyğun gəlsin. Bundan əlavə, “Əl-Hikmət” müəssisəsinin tələbələrinin müxtəlif kateqoriyadan, o cümlədən şiə, sünni, ilahi və qeyri-ilahi dinlərin nümayəndələri, hətta dinsiz təbəqələrdəndir. Odur ki, mətnlərə hakim yazı üslubu aramızda simpatik və empatik münasibətlərin qurulmasına xidmət etməlidir. Bu da, nəticə etibarını ilə dinlərarası dialoqa, Əhli-beyt (ə) maarifinin tanıtılmasına imkan yaratmaqla bərabər, İslamın şanlı inqilabının ali hədəflərinin gerçəkləşməsində hazırkı öhdəliyimizi gerçəkləşdirir.

Qeyd edək ki, “Əl-Hikmət” müəssisəsi üçün nəzərdə tutulan dərslər mətnlərinin yazılması və ya hazırlanmasında başlıca məqsəd sırf təlif deyil, həm də mövcud mətnlərdən optimal faydalanaraq, onları xülasə, kompilyasiya və tərcümə formasında tələbələrə təqdim etməkdir.

Şübhəsiz, bu öhdəliyin icrası, elmi zənginliyinin təmini “Əl-Hikmət” müəssisəsinin möhtərəm ustadlarının, elmi heyət üzvlərinin təqdirəlayiq səylərinə borcludur. Bu üzdən hər birinə ayrıca təşəkkür etməyin yeri var. Sözügedən müəssisə Əhli-beyt (ə) maarifinin həyatı, müsbət inkişafı istiqamətində öz əsərlərini tələbələr və maraqlı göstərənlərin ixtiyarında qoyur. Bəri başdan möhtərəm müəllimlərin, nəzər sahiblərinin, tədqiqatçıların tənqid və təkliflərini dinləməyə hazır olduğumuzu bildiririk.

Elm və təhsil üzrə fəaliyyətlərimizin İslam mədəniyyətinin, xüsusilə Əhli-beyt (ə) maarifinin dünya miqyasında inkişafına zəmin yaradacağını umuruq!

Dr. Möhsin Məlik Əfzəli

MÜNDƏRİCAT

Müqəddimə	13
Birinci dərs: Kəlam elmi haqqında və Allahın varlığının isbatı	17
Giriş	17
Kəlam elminin tərifı.....	17
Kəlam elminin metodu	18
Kəlam elminin mövzusu.....	19
Allahı tanımanın müxtəlif mərhələləri	19
Allahı tanımanın yolları.....	20
Fitrət dəlili	20
Fitrət sözünün leksik və terminoloji mənası.....	21
Allahı fitri tanımanın izahı.....	21
Fitrəti unudan amillər	23
Fitrəti xatırladan amillər.....	25
Nəzm dəlili (teleoloji dəlil).....	25
Nəzmin növləri	26
Teleoloji dəlilin sadə bəyanı.....	26
Teleoloji dəlilin birinci müqəddiməsi.....	27
Teleoloji dəlilin ikinci müqəddiməsi	27
Teleoloji dəlilin nəticələri	28
Teleoloji dəlil Quran ayələrində	28
İkinci dərs: Nəzəri tövhid	31
Müqəddimə	31
Zatda tövhid	32
Allahın zati bəsitdir.....	32
Allahın mürəkkəb olmamasının dəlilləri	32
Allahın vəhdətinin (vahidliyinin) isbatı.....	33

Zatda tövhid haqqında ayələr	34
Sifətdə tövhid	35
Sifətdə tövhidin mənası.....	36
Sifətdə tövhid mövzusunda müxtəlif nəzəriyyələr	36
Sifətdə tövhidin dəlilləri.....	37
Birinci dəlil:.....	37
İkinci dəlil	38
Sifətdə tövhid haqqında hədislər	38
Feildə tövhid.....	40
Feildə tövhidin dəlili.....	42
Feildə tövhidin təsnifatı.....	43
Xaliyyətdə tövhid	43
Rübubiyyətdə tövhid	45
Hakimlik və qanunvericilikdə tövhid.....	47
Hakimiyyətdə tövhidin əqli dəlili.....	49
Üluhiyyətdə tövhid	50
Üçüncü dərs: Əməli tövhid, şirk və qisimləri	53
Müqəddimə	53
Əməli tövhidin qisimləri.....	53
İbadətdə tövhid.....	53
İstianətdə (kömək diləməkdə) tövhid	55
İtaətdə tövhid	56
Təvəkküldə tövhid	56
Şirkin qisimləri.....	57
Şirkin aşkar və gizli dərəcələri.....	59
Tövhidin minimum həddi.....	59
Şirkə yönəlmənin amilləri	60
Şirk quranda.....	62
Dördüncü dərs: Allahın sifətləri.....	67
Müqəddimə	67
İsim və sifət.....	67
Allahın sifətlərinin təsnifi.....	68
Allahın sifətlərini tanımağın mümkünlüyü.....	69
Allahın elmi	71
Allahın qüdrəti.....	72
Həyat	73
Allahın əzəli və əbədi olması	74
Allahın iradəsi.....	75

Allahın kəlamı	76
Səlbi sifətlər	78
Beşinci dərs: Yaxşılıq və pisliliyin əqli olması, İlahi hikmət və ədalət	85
Müqəddimə	85
Yaxşı və pis sözlərinin mənaları	85
Allahın ədaləti	88
Ədalətin mənası	88
Allahın ədalətinin ümumi təsnifi	89
Allahın ədalətinə əqli dəlil	90
Allahın hikməti və şər məsələsi	92
İnsan elminin məhdudluğu	93
İnsandan nəşətlənmə	93
İlahi feil	94
Altıncı dərs: Qəza və qədər; Cəbr və ixtiyar	99
Giriş	99
Qəza və qədər mənəsi	99
Elmi qəza və qədər	100
Obyektiv qəza və qədər	100
Tale və ixtiyar	101
Qəza və qədər Quran və hədislərdə	102
Cəbr və ixtiyar	104
Cəbr nəzəriyyəsi	105
Kəsb nəzəriyyəsi	106
Həvalə nəzəriyyəsi	107
İxtiyar nəzəriyyəsi	107
Yeddinci dərs: Nübüvvət	113
Giriş	113
Nəbi kəlməsinin mənası	113
Nəbi və rəsulün fərqi	114
Peyğəmbərin göndərilməsinin hüsnü və ya zəruriliyi	114
Peyğəmbərlərin göndərilmə zəruriliyinin isbatı	115
Lütf qanunu	115
Lütfün zəruriliyi	116
Mülahizə	116
Peyğəmbərlərin göndərilmə zəruriliyinə dəlillər	117
Lütf qanunu və peyğəmbərin göndərilmə zərurəti	117
Vəhyə ehtiyac zəruriliyi	117
Peyğəmbəri tanımağın yolları	118

Möcüzə.....	118
Peyğəmbərlərin üstünlükləri	120
Vəhy	121
Məsumluq.....	122
Ləduenni elm	126
Səkkizinci dər: İmamət.....	135
Giriş	135
“İmam” kəlməsi	135
İmama ehtiyac zərurəti	136
1. Məsumluq.....	138
2. İlahi elm (ləduenni elm)	140
3. Mənəvi üstünlük (Fəzilət)	141
4. Aşkar təsdiq (mənsus)	141
Bir neçə mühüm məsələ:.....	143
Doqquzuncu dər: Əmirəl-möminin Əlinin (ə) imamlığı	147
Giriş	147
Quranda Əlinin (ə) imamlığı.....	148
Bir neçə şübhəyə cavab	149
Vəzirlik hədisi	150
Qədir hədisi	151
Onuncu dər: On iki imam	157
Giriş	157
Səqəleyn hədisi.....	159
İmamların sayı	160
Məhdəviyyət: Dünya ideologiyası	162
Tarixə bir baxış.....	163
Məhdəviyyət əhli-sünnə görüşündə	166
Gözlərdən qaib olmanın səbəbləri	167
Qeybət zamanında imamətin faydaları	168
Zühur əlamətləri	169
On birinci dər: Məad (1)	175
Ölüm və bərzəx	175
Giriş	175
Məadşünaslıqla insanşünaslıq mövzuları arasındakı əlaqə	176
Ölümün mahiyyəti	178
Qəti əcəl və şərti əcəl (müəlləq)	179
Mömin və kafirlərin ölüm fərqi	180

Ölüm qorxusu	181
Bərzəx	182
Bərzəxin varlığına dəlil	182
Bərzəx Quran və hədislərdə	183
Bərzəx həyatı	183
Qəbir sorğu-sualı	185
Bərzəxdə əməllərin canlanması	185
On ikinci dərs: Məad(2).....	189
Giriş	189
Akil və məkul şübhəsi (yeyən və yeyilən)	190
Axirət bədəni.....	191
Qiyamət günü Quran və hədislər güzgüsündə.....	192
Quranda qiyamətin adları	192
Tarixi nümunələr	193
Qiyamətin əlamətləri.....	193
Aləmin dəyişməsi.....	193
Sur çalınır.....	194
Qiyamətin zəruriliyi	195
Hikmət dəlili.....	195
Ədalət dəlili	195
Əməl kitabı	195
Ölçü (əməllərin ölçülməsi)	196
Sirat.....	197
Cənnət və cəhənnəm	197
Cənnətin siması.....	198
Cənnət nemətləri.....	198
Cəhənnəmin siması	199
Cəhənnəm əzabları	200
a) Maddi əzablar.....	200
b) Mənəvi əzablar	201
İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	205

